

# Karaimska mapa muzyczna już w sieci

Krótko i nieco przewrotnie można by powiedzieć, że powstanie tej niezwyklej mapy zawdzięczamy pandemii. Droga, która prowadziła do powstania tego artystycznego projektu, była jednak dłuższa i pełna niespodzianek.

Mapa przedstawia miejscowości w Polsce, na Litwie i Ukrainie w różny sposób związane z Karaimami i ich muzyką.

W pewnym momencie pracy nad *Karaimską mapą muzyczną*, której dotąd świadomie nie nazywaliśmy płytą, Mariola zwróciła mi uwagę na fakt, że choć wirtualnie, to jednak ukaże się właściwie pierwszy na świecie album z tradycyjną muzyką karaimską. Z jednej strony to znakomicie, bo na naszych oczach uzupełnia się ważna przestrzeń dziedzictwa kulturowego rozsianej po świecie mniejszości narodowej. Z drugiej jednak to wielka odpowiedzialność, co też mogła odczuć Karolina Cicha, kiedy przed rozpoczęciem najpoważniejszych prac nad muzyką, pojechała do Trok spotkać się

z Mariolą i Karaimami, którzy ją tam ugościli. Okazało się, że nie jest to przestrzeń do swobodnej interpretacji artystycznej i Karolina, chcąc kontynuować pracę z przychylnością spadkobierców tej kultury i jedynych obecnie wykonawców muzyki karaimskiej, musi zachować powściągliwość i dopasować swoją wizję artystyczną do sposobu, w jaki oni swoje dziedzictwo postrzegają. Efekty tego połączenia są dobre, a artystka zadowolona. Wieść wirtualna niesie, że muzyka Karoliny została z entuzjazmem przyjęta i w Trokach, i w innych miastach z karaimskiej mapy i spoza niej, bo efektem naszych działań okazała się nie tylko promocja *Karaimskiej mapy muzycznej*, ale Karaimów w ogóle!

## Karaimi, gdzie można poznać Waszą kulturę?

Zadałam sobie i w efekcie Marioli Abkowicz pytanie: co było wcześniej? Jakie nośniki własnej kultury mieli Karaimi? Jest, rzecz jasna, „Awazymyz”, w Państwa rękach. Jest pamięć społeczności, są zespoły taneczne, publikacje naukowe, edukacyjna działalność Związku Karaimów Polskich i wiele innych. Ale rzeczywistość w przestrzeni kultury, szczególnie – powiedzmy – popularnej (lub inaczej: demonstracyjnej) istniała nisza. Związek od samego początku jest partnerem wrocławskiego Festiwalu Kalejdoskop Kultur, współorganizował nawet jego dwie edycje. Podczas jednej z nich zaproszono do Wrocławia zespół Maqam, tatarską grupę z Krymu. Chcąc zaskoczyć Karaimów, których muzycy spodziewali się we Wrocławiu, przygotowali swoje interpretacje krymskich pieśni karaimskich (premierowo wykonali wtedy utwory pieśniarki z Eupatorii, Anny Bałdży). To z nimi Bitik



(wydawnictwo Związku Karaimów Polskich) nawiązał współpracę, dzięki której powstała płyta *Karaj konuszması. Piosenki karaimskie*. Krymska część dziedzictwa Karaimów miała więc już swoją reprezentację. O utrwaleniu części polskiej i litewskiej zadbała Karina Firkavičiūtė w swojej książce *Życie w pieśni karaimskiej* (Bitik, 2016).

### Cicha i muzyka mniejszości

Karolina Cicha coraz wyraźniej podkreśla własne pochodzenie z polskiego tygła kultur, z regionu, przez który przebiega granica dwóch alfabetów. I – choć wychowała się w „bloku w Białymstoku”, a obecnie mieszka w Warszawie – spędziła mnóstwo czasu na podlaskiej wsi, do której wciąż wraca. To tam zachłysnęła się „ludowizną”, uwarżliwiła się na różnorodność tradycji, języka i religii, a może właśnie nie tyle na różnice, co podobieństwa? To spotkanie mniejszości narodowych, współistnienie i wymiana. Odbicie tej wrażliwości widać w jej dorobku, gdzie każda z płyt ma w sobie coś z projektu naukowego, który jest przede wszystkim atrakcyjny muzycznie, ale stanowi też przekaz wiedzy o kulturze, której w danym okresie poświęciła się twórczo Cicha. Mamy więc: *Wieloma językami* (2013) z utworami w językach mniejszości narodowych Podlasia (ukraiński, litewski, rosyjski, romski, białoruski, jidysz i tatarski), płytę nagrodzoną Grand Prix na Festiwalu Nowa Tradycja; *Jidyszland* (2015), *Płytę tatarską* (2017) i *Jeden – wiele*, którą Cicha poświęciła sakralnej twórczości swojego regionu. Dla odmiany ostatnia jej płyta *Tany* (niemal równoległa do *Karaimskiej mapy muzycznej*) to zbiór tradycyjnej muzyki tanecznej z Podlasia ze współczesną interpretacją i autorskimi tekstami. Wśród języków, w których śpiewa, znalazł się też karaimski.

Karolina nie tylko oddaje się skrupulatnej pracy nad poznaniem kultury, z którą pracuje, angażuje się też, poznając społeczność, uczy wymowy, analizuje i interpretuje utwory z ich historią. Jest też po prostu (i aż!) fenomenalną artystką i miał rację dziennikarz, który pisząc o Cichej, jako pierwszy użył sformułowania „diwa polskiego folklu”.

W tym miejscu nasuwa się już myśl, że pracy nad muzyką karaimską nie mógł się podjąć nikt inny. Dlatego szczęśliwie się złożyło, że Adam Dubiński, prezes Fundacji Karaimskie Dziedzictwo, który jako miłośnik muzyki świata nieraz bywał na koncertach Karoliny, w jednej z rozmów podsunął jej myśl o ściślejszej współpracy z Karaimami. – Dowiedziałam się



od niego, że Tatarów i Karaimów łączy: pokrewieństwo języka, Krym i właśnie pieśni, z których część Karaimi zapożyczyli od Tatarów – mówiła Cicha w wywiadzie dla „Zwierciadła”. – Wzięli sobie melodie, dopisując własne teksty. Na którymś kolejnym koncercie znowu pojawił się pan Adam i przyniósł mi książkę z nutami. Szczerze życzyłam Karaimom kogoś, kto by się tym zajął, ale wtedy byłam przekonana, że to nie mogę być ja.

Książką tą było wspomniane *Życie w pieśni karaimskiej* Kariny Firkavičiūtė. Śpiewnik ten stał się w ostatecznej pomocy i ważnym źródłem podczas pracy nad projektem.

Podczas rozmów z Adamem Dubińskim Karolina była skupiona na płycie, nad którą intensywnie wówczas pracowała (*Tany*), planowała koncerty i rysował się przed nią na tyle bogaty w wydarzenia czas, że niemożliwym byłoby rozpoczęcie kolejnego tematu. Postanowiła jednak włączyć jedną z pieśni karaimskich do repertuaru nowej płyty, dzięki czemu możemy teraz słuchać dwóch wersji utworu *Troch szaharda*.

### Karaimi w sieci

Zmiany, które przyniosła pandemia, odczuliśmy wszyscy, ale u Karoliny był to z dnia na dzień zupełny przewrót w kalendarzu. Zadzwoeniła do Marioli Abkowicz, dając jej zielone światło do działania, a ta błyskawicznie połączyła ich plany z dofinansowaniem od miasta Wrocław oraz programem „Kultura w sieci”, który właśnie ogłosiło Narodowe Centrum

Graficzną oprawę projektu, tak samej *Mapy*, jak i płyt, zaprojektowała, wykorzystując ludowe motywy, Kamila Monaghan-Bartuzi. Okładki dysków zawierających piosenki w wykonaniu Karoliny Cichej & Spółki oraz karaimskich śpiewaków stanowią swoje negatywowe odbicia.

Karolina Cicha z etnograficzną dokładnością poszukiwała pierwowzorów karaimskich piosenek.





Z *Mapą* łatwo teraz dokładnie zlokalizować miejsca związane z karaimską muzyką.

Kultury. Plan: przekrojowa płyta z muzyką karaimską. Płyta w sieci. Nie mógł to być album dostępny w serwisach streamingowych, a z kolei opublikowanie go wyłącznie na Youtube mogło oznaczać tylko to, że przypadnie w zalewie innych darmowych wytworów kultury. Stąd pomysł mapy. *Mapa* pozwoli odbiorcom lepiej poznać najmniejszą mniejszość w Pol-



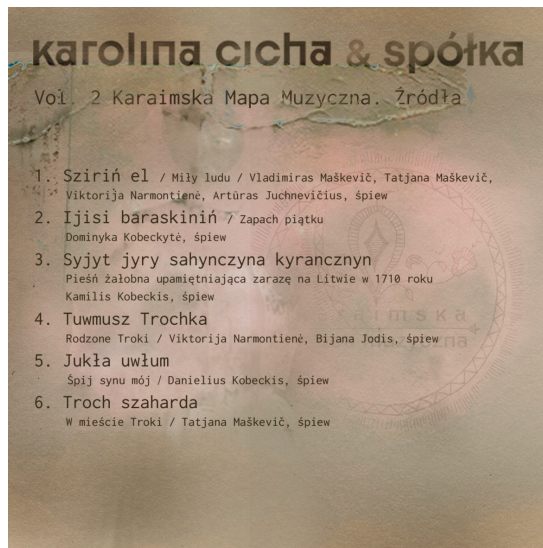
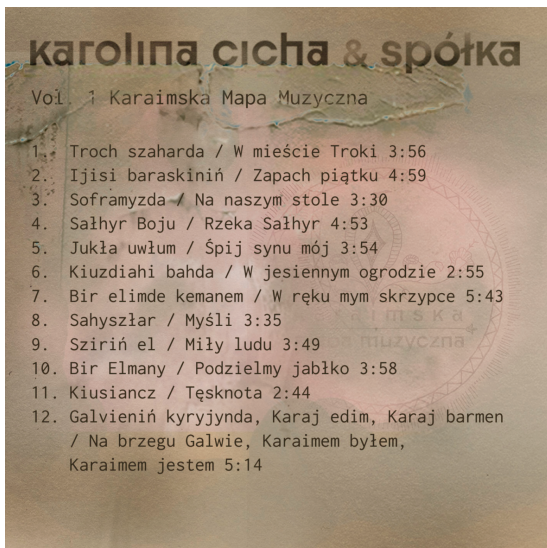
sce, pomoże zobrazować różnorodność wpływów, które słycać w karaimskiej muzyce, stanie się konkretnym adresem, pod który można się udać, żeby spędzić czas na odkrywaniu historii i kultury Karaimów.

Podstawę projektu niezmiennie miała stanowić muzyka. Mariola Abkowicz i Karolina Cicha wspólnie dokonały wyboru pieśni, które stanowią teraz *Karaimską mapę muzyczną*. Mariola dostarczyła Karolinie archiwalne nagrania, dzięki czemu ta mogła wybrać utwory, które najlepiej kwalifikowały się do aranżacji muzycznej. Z kolei Mariola zadbała o ich różnorodność, wskazując pieśni powiązane z miejscami, które mogły znaleźć się na mapie. Ideą było stworzenie materiału przekrojowego, który zaprezentuje historię wpływów na kulturę karaimską.

### Miejsca na Mapie

Troki, Łuck, Halicz, Wilno, Warszawa, Kijów czy miasta Krymu – pieśni, tak jak twórcy czy późniejsi wykonawcy, wiążą się z miejscami, których historię współtworzyła karaimska mniejszość. W Trokach właśnie odbyło się pierwsze spotkanie Karoliny z Karaimami. Razem z Mariolą spędziły jeden z lipcowych weekendów na Litwie, goszczone przez Tatianę i Włodzimierza Maszkiewiczów. Jak już wspomniałam, spotkanie to pokazało, że zbyt ingerencja w tradycyjną formułę pieśni może zostać źle przyjęta przez społeczność, jak się okazało, bardzo muzykalną. Śpiewają państwo Maszkiewicz, siostry Viktorija Narmontienė i Bijana Jodis, członkowie rodziny Kobeckich, z których przeszłością związana jest nieżyjąca już koloraturowa sopranistka karaimskiego pochodzenia, Halina Mickiewiczówna. W projekcie znalazła się przestrzeń także dla nich – od pomysłu na wokale do utworów Cichej po niezależny zbiór utworów nagrany i wydany on-line pod nazwą *Karaimska Mapa Muzyczna. Źródła*. Tak oto sześć karaimskich piosek wykonanych *a ca-pella* uzupełniło przedsięwzięcie i pozwoliło na osobiste zaangażowanie Karaimów.

Niezależnie powstawała platforma w sieci. *Mapę* – jej centralną przestrzeń – stworzyła Kamila Monaghan-Bartuzi. Jest autorką całej identyfikacji wizualnej projektu, w tym właśnie ilustrowanej mapy. To projekt przede wszystkim artystyczny, więc nie zależało nam na kartograficznej dokładności. Kamila poczuła natomiast karaimską kosmopolityczność, więc mamy przestrzeń bez granic, niedoślową, otwartą. Okładka czy ilustracje do



Okładka albumu (na stronie obok) oraz spis utworów, które znalazły się na krążku pierwszym – wykonywane przez Karolinę Cichą i jej zespół, oraz na drugim – śpiewane przez karaimskich wykonawców.

utworów spod jej ręki są natomiast zbiorem linii – ręcznie zapisanych tytułów, zapętlonych kształtów, symbolicznych rysunków – jak wędrówki Karaimów, ich przeplatające się ze sobą linie życia, jak linie tworzące pismo, historię.

### Mapa i co dalej

Karaimska mapa muzyczna stanowi wspa- niałe pole do dalszej interpretacji i rozwoju. Miała już zresztą miejsce premiera materiału, który Karolina Cicha przygotowała w ramach swojego stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego: 6 grudnia br. w studiu Radia Białystok zagrała ze Spółką koncert Tradycyjne Pieśni Karaimów Polskich i Ich Pierwotory (dostępny bezpłatnie na facebookowym profilu radia w zakładce „Wideo”). Wcześniej jeszcze, w ramach działań związanej z promocją projektu, Mariola Abkowicz oprowadzała po zakątkach mapy podczas wirtualnego spaceru – na miarę obostrzeń oraz idei „bez granic”, co w tym wypadku oznaczało brak ograniczeń.

Obecnie pracujemy nad materiałem do „lekcji karaimskiej” dla szkół, w ramach której nauczyciele będą mogli skorzystać z powstałej już platformy, poprzez mapę prezentując uczniom dziedzictwo karaimskie, uzupełniające ją zdjęcia, treści i – przede wszystkim – muzykę. Ta znów, miejmy nadzieję, ujrzy światło dzienne także poza Internetem i zostanie wydana jako tradycyjny album, a nawet dwa: z muzyką Karoliny Cichej & Spółki oraz w wykonaniu samych Karaimów na drugim krążku. Warunkiem ukazania się karaimskiego dwupaku muzycznego jest zdobycie środków na ten cel, co planujemy osiągnąć poprzez crowd-

-funding, a więc z Waszą, Czytelników i Słuchaczy, pomocą.

### Karaimskie tradycje muzyczne

Muzyka Karaimów jest bardzo ważną częścią wielowiekowej świeckiej kultury najmniejszej mniejszości w Polsce. W poszukiwaniu źródeł i świadectw praktyki muzycznej wśród społeczności karaimskiej trzeba sięgnąć do historii Krymu, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Wileńszczyzny oraz Polski XIX i XX w. Dziś pieśni pozostają w ulotnej pamięci najstarszych Karaimów zamieszkałych w rozproszeniu oraz w nielicznych świadectwach materialnych – archiwalnych nagraniach zachowanych w karaimskich kolekcjach prywatnych.

„Najmniejsza mniejszość” mówi się o Karaimach, bo rzeczywiście, ich liczba w Polsce może sięgać najwyżej 200 osób. W zupełnej zgodzie i integracji żyją obok nas, nie zapominając o swoich korzeniach czy to kulturowych, czy religijnych. Ze względu na kosmopolityczny charakter społeczności karaimskiej niezbędna jest mapa, by odkryć ich tożsamość, historię i kulturę. Pieśni, tak ich jak twórcy czy późniejsi wykonawcy, wiążą się z miejscami, których historię współtworzyła karaimska mniejszość: Trokami, Łuckiem, Haliczem, Wilnem, Kijowem, Warszawą czy miastami Krymu – wszystkie one znalazły się na *Karaimskiej mapie muzycznej*.

*Karaimska mapa muzyczna* – album do bezpłatnego pobrania i mapa dostępne są w sieci pod adresem [mapamuzyczna.karaimi.org](http://mapamuzyczna.karaimi.org).

Premiera: 26 października 2020 r.

Ewelina Krawczyk

Karolina Matuszkiewicz akompaniuje na instrumentach smyczkowych (kemocze, skrzypcach) oraz śpiewa podczas koncertu w Białymstoku.

